

Realizările meșterilor constructori de case tradiționale ucrainene în Maramureș

Tóth Zoltán

Așezate într-o zonă pitorească satele și comunele locuite de ucraineni se află grupate în nordul Maramureșului pe suprafețe împânzite de munți și văi, cu păduri de fag, brad și stejar. Datorită condițiilor de relief, ocupația de bază a oamenilor era creșterea animalelor și prelucrarea lemnului. Trăind într-o zonă muntoasă, și arhitectura așezărilor de la începutul secolului al XX-lea s-a acomodat la folosirea materialelor de bază existente în zonă și anume: lemnul, piatra și lutul. În Maramureș, meșteșugurile lemnului cunosc o aleasă dezvoltare, promovând o adevărată artă a lemnului. De la o zonă la alta toți acești meșteri se fac cunoscuți prin construcția locuințelor, a șurilor, a grajdurilor, colejnelor și a tuturor anexelor gospodărești. Lemnul preferat pentru aceste construcții este stejarul (gorunul) și esențele de rășinoase. Satul și gospodăria constituie un univers, reflectat pe suprafețe riguroase și în volume legate puternic de acest peisaj.

Arhitectura populară tradițională din Maramureș este o izbândă a spiritului creator asupra materiei. Aceste realizări arhitecturale sunt realizate de meșterii lemnari care au crescut și au cunoscut toate tainele lemnului, începând de la alegerea lemnului din pădure, zvântarea (uscarea în aer liber), debitarea, fasonarea, îmbinarea și clădirea elementelor constructive. Într-un interviu purtat cu doi dintre cei mai cunoscuți meșteri constructori am aflat câteva informații referitoare la această complexă meserie (dulgher, tâmplar, cioplitor).

Unul dintre cei mai în vârstă constructori de case și biserici din Poienile de sub Munte, este Jerec Vasile¹ care din copilărie s-a alăturat părinților cu care a participat la muncile de la pădure cu putinarii. Primele construcții pentru aducerea buștenilor la vale erau niște jgheaburi de scurgere pentru bușteni denumite scocuri. Ca și putinarii, a iubit și a cunoscut bine lemnul și drumul lui de la pădure la construcții.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea, casele în satele de tip răsfirat se făceau din bârne rotunde, decojite și îmbinate în chiotori, prin așezarea lor pe orizontală, cu elementele de bienale (tocuri de uși și ferestre) îmbinate pe verticală în cep și uluc. Casele oamenilor simpli de la munte erau monocelulare și bicelulare. În perioada interbelică s-a trecut la fasonarea buștenilor cu joagărul sau barda, cu o secțiune dreptunghiulară sau pătrată, îmbinate prin plătuire sau coadă de rândunică, astfel obținându-se o etanșeizare mai perfectă. În cele mai multe cazuri se tencuia (muruia) cu lut doar partea interioară a casei. Componenta caselor era de două camere cu o intrare într-o tindă. Pentru a fi protejate de intemperii casele aveau un târnaț sprijinit pe niște stâlpi ciopliți sau strunjiți. După spusele meșterului, locul de casă se alegea în timpul unor rugăciuni, unde participa preotul, meșterii și gazda. Se arunca un colac și locul unde se oprea acolo se făcea casa și locul era sfințit. După ce în prealabil materialele erau pregătite se făcea fundația din piatră de stâncă (mai rar de râu) înălțată după cerința terenului. Unde panta era mai abruptă se ridica fundația până la nivelul zero al pământului, sub care se clădea pivnița.

Peste fundația de piatră se așeza talpa dintr-un trunchi de brad mai gros, cioplit în formă dreptunghiulară. Înainte de a se ridica pereții în talpă se ciopleau ulucuri peste stâlpii cepuiți. În aceste scobituri (ulucuri) la colțurile casei se puneau diferite însemne materiale cum ar fi: lapte, lână, tămâie, bănuți pentru prosperitatea viitoare case. În talpă se fixau tocurile pentru uși și se ridicau pereții din bârne cioplite până la nivelul geamului în niște stâlpi verticali cu uluc în care se montau bârnele transversale cu cep. Acest perete se ridica până după înălțimea tocului ușii, peste care se montau încă două-trei rânduri de bârne.

Mai demult înălțimea ușilor era de 1,60-1,70 cm. Ultimul rând de grinzi formau coroana casei, peste care se puneau grinzile transversale din metru în metru, care forma stucatura acoperită cu scânduri de brad giluie. Pe axa casei, pe toată lungimea ei se puneau o grindă groasă, numită meștergrindă care unea grinzile transversale cu poditura. Meștergrinda la casele mai vechi se așeza în casă, iar după anii 30-40 se fixa în pod de restul grinzilor cu șuruburi. Scândurile podului, ulterior erau acoperite cu lipitură de lut. Deasupra ei se clădea cununa casei din grinzi mai subțiri de brad, îmbinate în formă de triunghi, acestea fiind legate între ele, formând structura acoperișului în patru pante. Învelișul casei era cu șindrilă de brad (draniță) mai târziu practicându-se învelitoarea

---

¹ Jer Vasile (Jerec), Poienile de sub Munte, constructor născut în 1932.

din tablă. Primele case erau cu șarpantă pe bârne, șarpantă pe scaun (cosoroabă + coamă) și șarpante cu clește. Numărul încăperilor era de o cameră și bucatărie, mai târziu, camera de locuit, camera curată și tindă. În fața casei pe lungime era târnațul denumit șatră, (unele închise altele deschise). Partea ieșită din fața casei (foișorul) se chema târnaț sau verandă. Locul de încălzit era într-un colț în tindă, cu horn liber din cărămidă sau văioage (cu sau fără afumătoare). Prima casă la care a lucrat Jerec Vasile a fost în anul 1959 cu alți cinci oameni: Șimoniac Ion, Pricop, Logoș Alexa, Țopei Dumitru, Rusnac Fedor.

Lemnul preferat pentru construcții în Poienile de sub Munte era bradul. Prima dată bușteanul se cioplea pe trei fețe după care se tăiau îmbinările, până în anii 50 se fasona cu barda, iar după 55-59 se tăia pe niște capre cu joagărul tras de doi oameni. Mai târziu a apărut joagărul acționat de apă care s-a folosit mai mult la pregătirea cherestelei.

Primele unelte folosite la construirea unei case erau: barda, fierăstrăul, toporul, sfredelul, joagărul manual, biclul, firul cu greutate, cuțitul de mezdreluit. Mai târziu, s-a trecut la mecanizarea uneltelor de lucru folosindu-se: circularul, masa de giluit (abricht) și freze profilate. În timpul socialismului meșteri din localitate erau chemați pe șantiere din țară, cum ar fi: București, Cozieni, Pasărea, Cernica, Tunari, Casa Poporului etc. unde erau angajați ca meșteri lemnari. Aș aminti câteva localități populate de ucraineni unde dominante sunt construcțiile de lemn: Poienile de sub Munte, Bistra, Valea Vișeului, Repede, Ruscova.

1. Biserica de lemn ucraineană din Poienile de sub Munte cu hramul „Schimbarea la Față”, „Înălțarea Domnului”. Inscripția de pe tablă din turnul clopotniță datează din 1598, iar după documente este însemnată ca și construcție din anul 1788 - cu renovări executate în anii 1874, 1921, 1962, 1987. Se află pe strada Bisericii nr. 547 și este declarată monument de arhitectură, secolul al XVI-lea.

Pe o fundație de piatră sunt așezate tălpile groase de stejar pe care se ridică pereții verticali din bârne de brad cioplite cu secțiune dreptunghiulară având la colțuri îmbinări meșteșugărești în formă de coadă de rândunică. Coroana se sprijină pe console, formate pe trei grinzi suprapuse. Învelitoarea bisericii, a turnului clopotniță este din șindrila (draniță).

Ca și în marea majoritate a satelor și comunelor, comerțul era desfășurat de evrei. Una dintre aceste case multifuncționale o găsim și la Poienile de sub Munte.

2. Casa lui Semecicaș Simion din Poienile de sub Munte, fost proprietar evreu pe numele de poreclă „Berți”. Este o clădire construită în pantă, între anii 1920-1925, cu fundație cu piatră spartă în combinație de cărămidă arsă. În partea dreaptă a fundației există un beci cu boltă cu dimensiunile de 3 x 6 m. Pe niște tălpi groase de brad este clădită atât casa, cât și târnațul în formă de U (pe lungimea din față și capetele casei). Pe tălpi sunt clădiți pereții din bârne dreptunghiulare cioplite și îmbinate la colțuri în coadă de rândunică, iar pereții intermediari din bârne în cep și uluc, combinată cu văioage în jurul cuptorului, având un horn gros din piatră și cărămidă care capta fumul din camerele locuite și prăvălie în hornul cu afumătoare. Componenta casei era: în partea stângă o prăvălie (magazin mixt) cu un depozit în spate, iar în partea din mijloc era spațiul de locuit cu intrarea din tindă de unde se deschideau patru uși în cele două camere de locuit, camera de alimente și magazin. Acoperișul inițial era din șindrila, ulterior fiind acoperit cu tablă. La intrarea în magazin avea un foișor sprijinit pe patru stâlpi ciopliți, până la mâna curentă fiind acoperită cu scânduri de brad.

3. Gospodărie țărănească ucraineană, proprietar și constructor, Bocurici Nicolae **din Poienile de sub Munte**, numărul 1633, construită în jurul anilor 1945-1947. Pe un teren înclinat, gospodăria este așezată în așa fel ca toate anexele gospodărești să fie accesate într-un mod practic (funcțional), fiecare dintre construcții având fundație de piatră spartă pe care sunt așezate tălpile de brad tăiate la gater. Pe această talpă sunt clădiți pereții laterali din lemn de brad încheiați la colțuri în coadă de rândunică, iar pereții intermediari prin cep și pe uluc. Componenta casei este de două camere și o tindă, din care se extinde un târnaț acoperit (șatră). Șura și grajdul cu dimensiuni duble față de cele ale casei sunt construite din bârne dreptunghiulare de brad și îmbinate prin cep și uluc. Cotețul este construit în același sistem. Toate construcțiile gospodăriei sunt învelite cu țigla.

4. Casă țărănească ucraineană din Repede, strada Pentaia, nr. 304, proprietatea lui Ciubotaru Ioachim și Logoș Maria. A fost construită în anul 1925 după metoda clasică de construcții cu fundația de piatră-talpă groasă de brad pe care sunt clădiți grinzile dreptunghiulare de brad tăiate cu gaterul, îmbinat la colțuri în coadă de rândunică, iar pereții intermediari din bârne

cepuite la capete. Are un târnaț pe lungimea casei și la capătul dinspre stradă sprijinit pe stâlpi de brad ciopliți. Componenta casei este de două camere cu o tindă prevăzută cu un cuptor. Învelitoarea casei este din șindrilă, în patru pante. Ca anexă a casei are un beci pentru zarzavaturi de 2x1,5 m construită din piatră spartă, bârne îmbinate în uluc, acoperită cu șindrilă (draniță).

5. Moara de apă din Bistra este una din cele mai mari complexe ale instalațiilor tehnicii populare din zona văii Bistra. Ea acționa mecanismul pietrelor de măcinat cu ajutorul unei roți cu palete unde era dirijată apa printr-un jgheab cu stăvilă, care se ridica doar la funcționarea morii. Cu ajutorul acestui jgheab, apa putea fi dirijată la vâltoare unde sătenii își spălau rufe. În continuarea vâltoarei se află o clădire anexă construită din bârne pentru pivele cu ciocane acționate de roți de apă cu palete. Pivele cu ciocănele serveau la zdrobirea semințelor și presarea uleiului. Întreg complexul instalațiilor este construit din material lemnos cu meșteri localnici. Moara a fost construită între anii 1925-1930. Proprietarul era un evreu pe nume Schmilkoppel.

6. Valea Vișeului nr. 17-18, proprietatea lui Matiașciuc Mihai este o **gospodărie ucraineană** tipică zonei Văii Vișeului. Fiind așezată în zonă abruptă, casa s-a acomodat formelor de relief și funcțiilor unei gospodării tradiționale. Gospodăria a fost construită la începutul secolului al XX-lea pe o fundație de piatră spartă clădită până la nivelul tălpilor în așa fel încât sub tindă și foișor să aibă o pivniță pentru alimente și băuturi. Spre deosebire de alte case, ucrainene această construcție este făcută din bârne de stejar îmbinate în coadă de rândunică, cep cu uluc și platuire. Casa este compusă din camera curată, tinda cu o mică cămară pe târnaț (șatră) și, la intrare, cu un foișor (târnaț sau verandă) sprijinită pe patru stâlpi ciopliți cu barda. Construcția anexă a gospodăriei din lemn de stejar este îmbinată în cep cu uluc. Ea cuprinde două grajduri, poiata, două cotețe pentru porci și păsări.

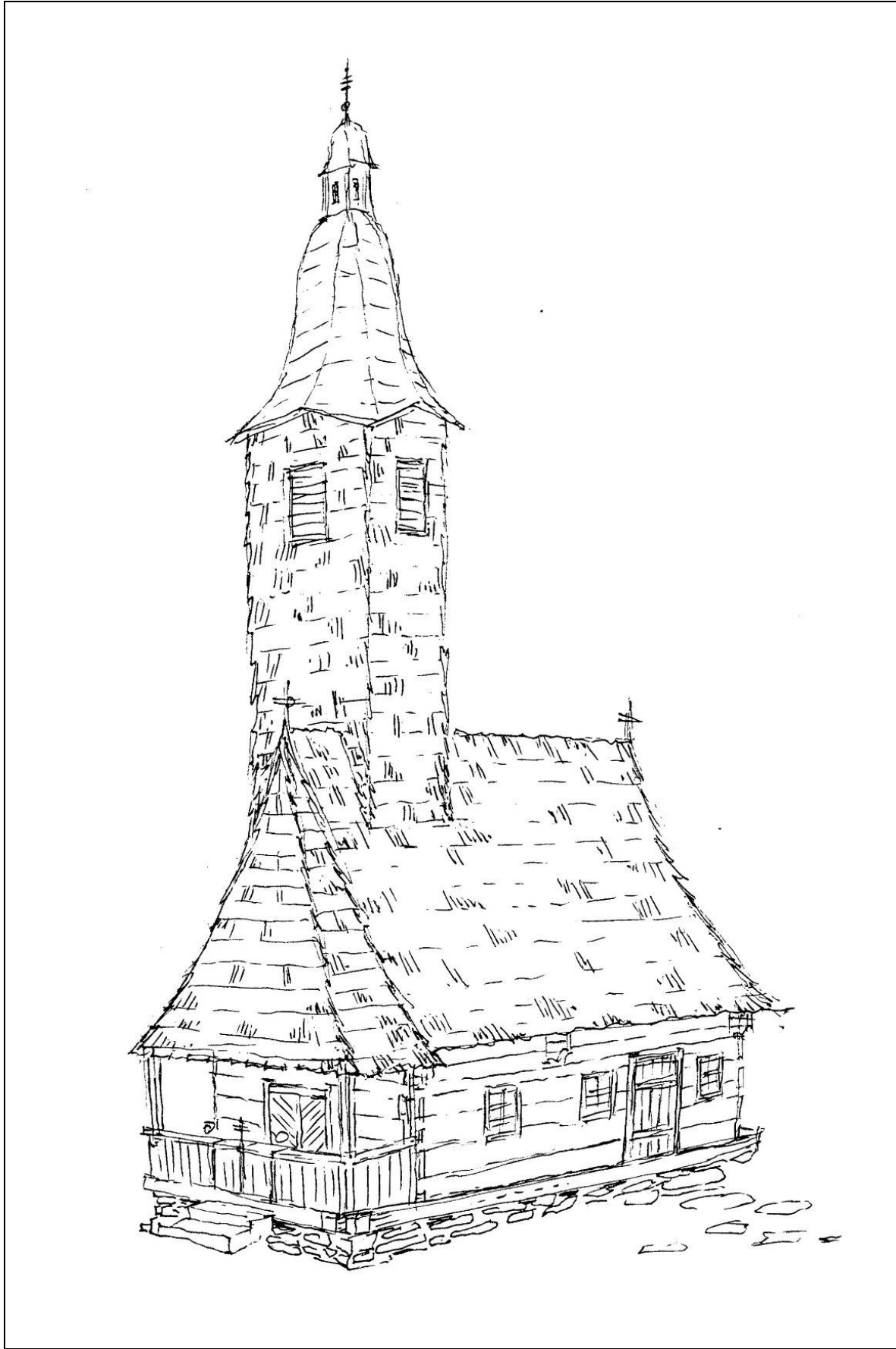
7. Ruscova - Rohnean Vasile și Rohnean Ana, au fost cei care au construit una dintre cele mai vechi case, primul proprietar din Leordina. Casa este construită pe o fundație de piatră peste care o talpă groasă de brad, platuită la colțuri. Pereții sunt din bârne rotunde de brad încheiate în cheotori. Componenta casei este de o singură cameră cu intrare dintr-o tindă. Este una dintre tipologiile de case caracteristice începutului de secol al XIX-lea.

Prin această prezentare am dorit să accentuez stilurile și tehnologiile de arhitectură populară maramureșeană în comunitățile locuite de ucraineni, îndeletnicirea meșterilor constructori (lemnari) și uneltele folosite în prelucrarea lemnului în secolele XIX-XX. Taina lemnului cunoscută de acești meșteri populari le-a adus renumele atât în țară cât și în străinătate.

The achievements of Ukrainian carpenters in traditional architecture from Maramures

Abstract

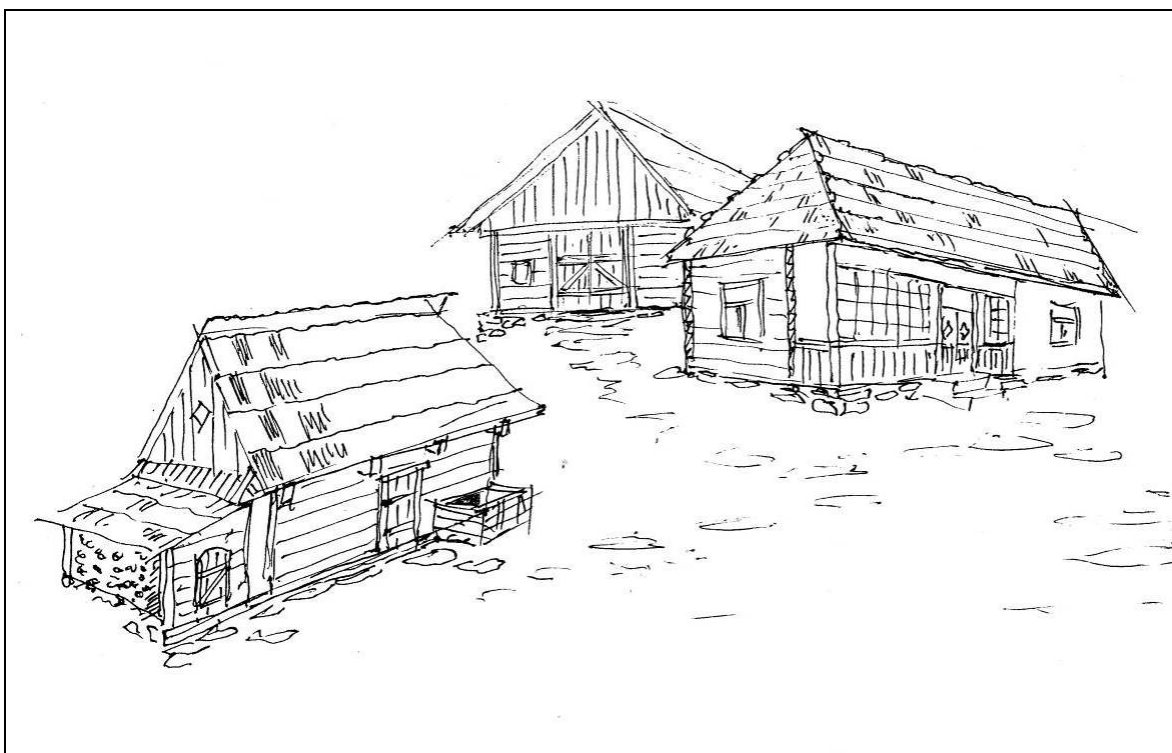
Placed in a picturesque area the ukrainian villages and towns are grouped in northern Maramureș, in the surroundings of mountains and valleys, forests of beech, fir and oak. Due to the conditions of the relief, the main occupation of people was farming and woodworking. Living in a mountainous area and architecture of the early twentieth century settlements to accommodate the use of basic materials existing in the area such as: wood, stone and clay. In Maramures crafts exquisite wood known development, promoting a true art of wood. From one area to another all these craftsmen are known by construction of home, shed, stables, and all annexes. Wood construction is preferred for these oak (evergreen oak) and coniferous essences. The village and the household is a universe, and thorough the surface reflected strong volumes about the landscape. Maramures traditional folk architecture is a creative triumph of spirit over matter. These achievements are made by craftsmen architectural carpenters who grew up and knew all the secrets of wood, choose wood from the forest, air drying, cutting, shaping, joining and building construction elements. I mention a few villages are populated by Ukrainians dominated by wooden buildings: Poienile de sub Munte, Bistra, Valea Vișeu, Repedea, Ruscova. Through this presentation I want to emphasize the popular architecture styles and technologies in communities inhabited by Ukrainians in Maramureș and the occupation of craftsmen builders (carpenters) and some woodworking techniques used in the nineteenth century - the twentieth. The knowledge of these wood craftsmen brought them fame at home and abroad.

Biserica de lemn ucraineană din Poienile de sub Munte

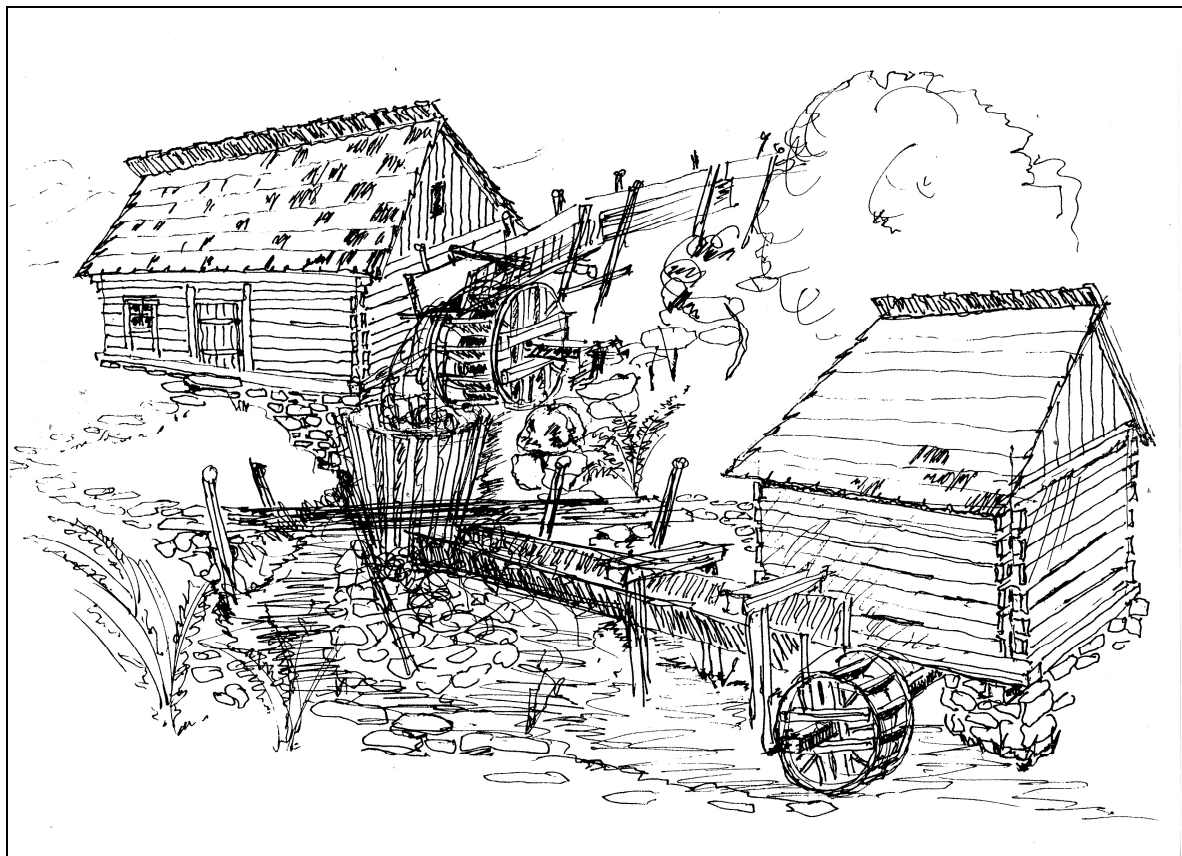
Casa lui Semecicaș Simion din Poienile de sub Munte

Gospodărie țărănească ucraineană din Poienile de sub Munte

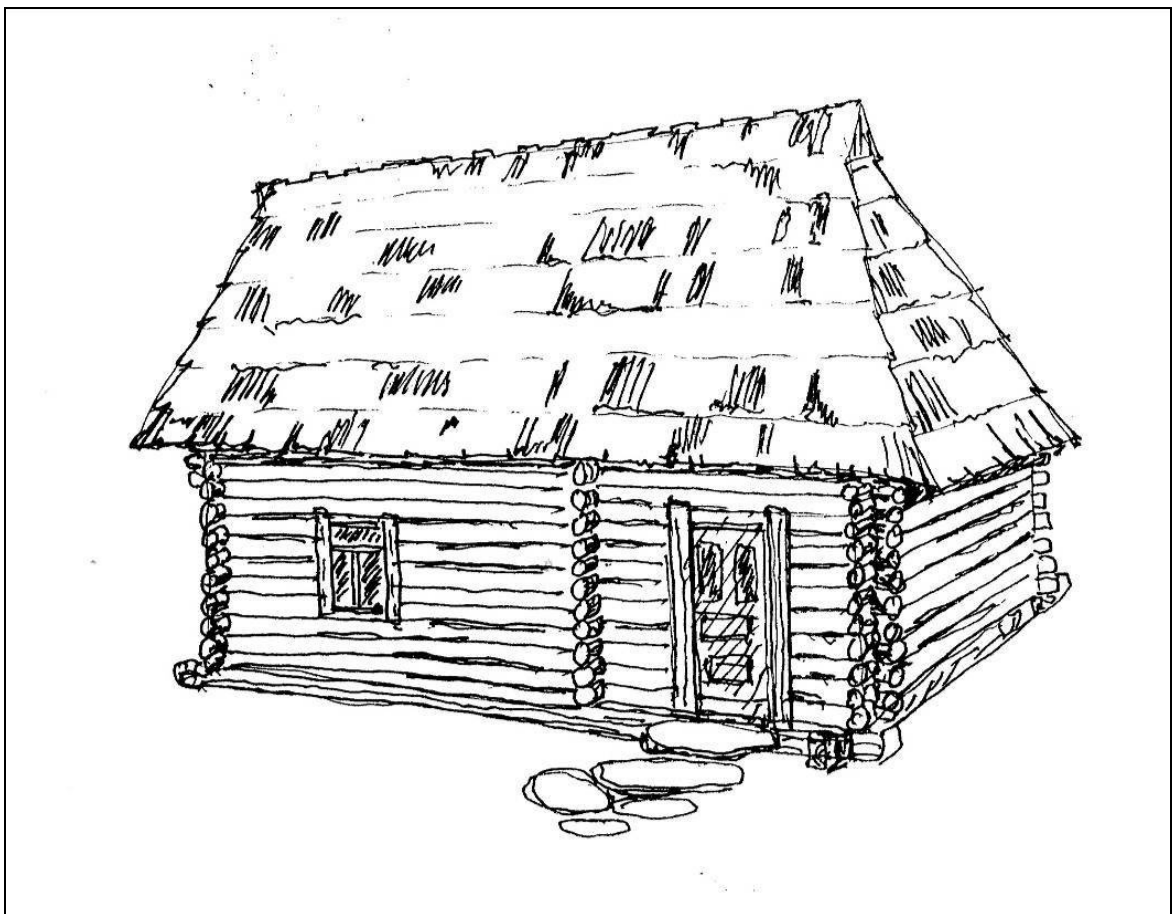
Casă țărănească ucraineană din Repedea

Moara de apă din Bistra

Valea Vișeului gospodărie ucraineană

Ruscova, casă caracteristică începutului secolului al XIX-lea